

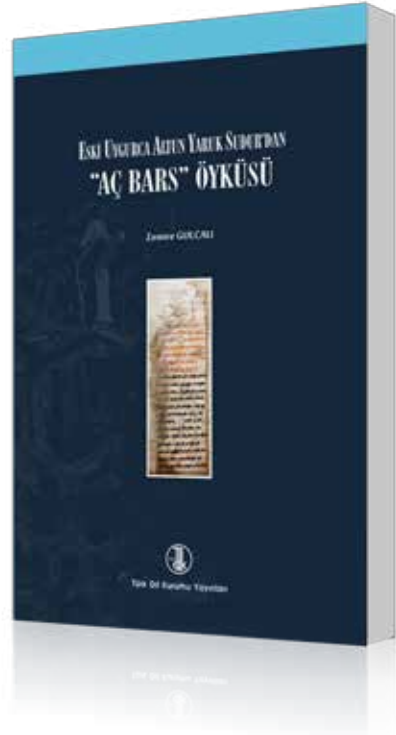
Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan "Aç Bars" Öyküsü

TDK Yayınları arasından 2013 yılında çıkan *Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan "Aç Bars" Öyküsü* adlı çalışmada Eski Uygurca *Altun Yaruk Sudur*'un X. kitabında yer alan "Aç Bars" hikâyesi incelenmiştir. Bugüne kadar pek çok farklı yayımda ele alınan ve Eski Uygurca Budist Edebiyatın en popüler eserlerinden biri olan bu hikâyeyi yeniden çalışan Zemire Gulcalı özellikle kitabın sonundaki Çince - Eski Uygurca - Çağdaş Uygurca karşılaştırmalı dizini ile kendinden önceki yayımları bütünüleyen, zenginleştiren bir çalışma ortaya koymuştur. Yazara özellikle Türkiye'deki Eski Uygurca araştırmalarına yaptığı katkıdan dolayı teşekkür ederiz. Biz burada kısaca çalışmanın genel kapsamı ve içeriği üzerinde duracağız.

Kitabın giriş bölümünde *Altun Yaruk Sudur* üzerine daha önce yapılan çalışmalar kısaca tanıtılmış ve öz olarak metnin içeriği ve nasıl bir yöntem izlendiği anlatılmıştır. Yazar, metinden kısaca söz ettiği bu bölümde Eski Uygurca "Aç Bars" hikâyesinin Çince metinden farklılaşan yönleri olduğunu, özellikle Eski Uygurca biçimde tercümanın Çince kısa cümleleri Türkçenin yapısına uygun olarak çevirdiğini belirtir ve şu örneği verir:

Taishō 452c20: 宛轉于地，如魚處陸若牛失子。(wǎn zhuǎn yú dì rú yú chù lù ruò niú shī zǐ,) Tahisho. 452c21: 悲泣而言。(bēi qì ér yán.)

Çince metni doğrudan çevirdiğimizde: "yerde yuvarlandı, tıpkı karada kalan balık, buzağısını kaybetmiş inek gibi, fer-

yat ederek dedi ki:”. 626.11-14’de buna denk gelen Uygurca tercüme ise şöyledir: *balık suvıntın adırılıp isig kumta agınamış tæg yertä agınayu inçä tep yıgladı*: “balık sudan çıkıp sıcak kumda yuvarlanır gibi yerde yuvarlanıp şöyle diyerek ağladı”. Krş. T. “sudan çıkmış balığa dönmek”. Görüldüğü gibi Çince metinde geçen 若牛失子 “buzağısını kaybetmiş inek gibi” ifadesi Uygurca metinde yoktur.

Uygurca metin 612.13: *inçip olarnıñ arasında agladı ƭaƭı m(a)has(a)tve tegin ol barsnıñ açın torokın tetrü körüp* “fakat onların arasında özellikle de Mahāsattva prens o kaplanın açlığını, zayıflığını, eziyetini, tam olarak izleyip” için Çince metinde bir karşılık yoktur. Bu tercümanın kendi eklemesidir.¹

1 Gulcalı, 2013: 29.

Metin hakkında genel bilgilerin verilmesinin ardından *Aç Bars* hikâyesi için yapılan yayımların kısa listesi gelir. Sayfa 35'te Gulcalı, Ceval Kaya² yayımından farklı olan okuyuşların bulunduğu sözcük listesini karşılaştırmalı şekilde verir. Bunu Radlof-Malov³ yayımı ve St. Petersburg yazmasındaki farklı okunuşların listesi takip eder. Gulcalı metnin harf çevirisini yaparken St. Petersburg yazmasını temel aldığını belirtir (s. 31). Bu farklı okunan sözcük listelerinin ardından metinde geçen ikilemelerin bulunduğu yaklaşık dört sayfalık bir bölüm (s. 39-42) gelir.

"Aç Bars" metninin incelenmesine Mainz ve Berlin fragmanlarının arşiv ve katalog numaraları verilerek başlanır. Metnin harf çevirisi ve çeviri yazısından hemen önce Berlin fragmanlarının konkordansı bulunur. Bu bölümde, Berlin-Mainz ve St. Petersburg nüshalarının farklılıkları dipnotta gösterilmektedir. Sayfa 73'te "Metin ve Çeviri" başlığı altında bütünlüklü olarak metnin çeviri yazısı ve harf çevirisi ile Türkçeye tercümesi yer alır. Burada Radlof-Malov yayımının her sayfasının ilk satırının Çince metinde denk geldiği satır numarası da gösterilir:

607

onunç beş

'wnwnç pyş

598. a önrä ärtmiş üddä bo çambu-
di- Taishō:451b01

' 'wynkr' 'rtmyş 'wytd' pw
ç'mbwdy-⁴

2008 yılında çıkan Raschman-Se-

met⁵ yayımında, *Altun Yaruk Sudur*'un X. kitabının yirmi altıncı bölümü Çince metne göre düzenlendiğinde "Aç Bars" hikâyesinden yaklaşık 58 satırlık bir kısmın St. Petersburg nüshasında kayıp olduğu belirtilmiştir. Gulcalı da bu sıralamaya bağlı olarak metnin çeviri yazısına 59. satır numarası ile başladığını söylemektedir. Bu bölümü Türkçe tercüme takip etmektedir.

Çince metinle Uyurca metnin karşılaştırılmasına 123-177. sayfalar arasında oldukça ayrıntılı bir şekilde yer verilir. Burada izlenen yöntem kısaca şöyledir: sözcük ya da ifadenin geçtiği satır, Eski Uyurca biçim, Türkçe anlam, Çince metindeki karşılık, Çince ifadenin Türkçe çevirisi, varsa başka kaynaklara gönderimler:

(65-67; 60714-16) törttin sınar yer
oronug iymiş basmış üküškä ayatmış
agırlatmış: "dört bir yanındaki yerleri,
(kendine) tabi kılmış, çoğunluğa (kendini)
saydırtmış," ibaresine karşılık Çince me-
tinde 眾所欽伏 *zhòng suǒ qīn fú* (G 2901,
10211, 2114, 3691) "herkesi itaat ettirmiş"
ibaresi yer alır (Taishō 451b02-03), krş. W.
Eberhard: "halk kitlesinden hürmet görü-
yordu" (S. Çağatay 1945, 160). Ayrıca bk.
J. Nobel 1958, 335: "alle gehorchten ihm".

眾所 *zhòng suǒ*: "herkes" ibaresi Uy-
gurca metindeki *üküşkä* "çoğunluğa" söz-
cüğünü karşılamakta olup, *törttin sınar yer*
oronug Uyurca metinde eklenmiştir.⁶

Bu bölümün ardından gelen 221-325.
sayfalar arasında yer alan dizin bölümü üç

2 Ceval Kaya, Uyurca Altun Yaruk Giriş, Metin ve Dizin, 1994.

3 V. V. Radlof - S. Ye. Malov, *Suvarnaprabhāsa*, Bibliotheca Buddhica XVII, I-XV, Sanktpeterburg, 1913-1917.

4 Gulcalı, 2013: 73.

5 Simone-Christiane Raschmann - Ablet Semet, Aspects of Research into Central Asian Buddhism: in Memoriam Kōgi Kudara (Silk Road studies XVI), "Neues zur Alttürkischen Geschichte von der hungrigen Tigerin. Hrsg. Peter Zieme, 2008: 237-275.

6 Gulcalı, 2013: 124.

alt bölüme ayrılır. Aşağıda Eski Uygurca *bars* sözcüğünün farklı kategorilerdeki gösterimi bulunmaktadır:

1. Uygurca-Türkçe-Çince-Çağdaş Uygurca Dizin

bars kaplan; 虎 hǔ; ساراب، ساؤلوي (تەكلىپىلەيدى)

aç b.113, 虎 hǔ 141, 飢jī 171, 虎 hǔ 250, 餓虎 è hǔ 265, 虎 hǔ 267, 餓虎 è hǔ 309; bo b. 此虎 cǐ hǔ 129, 虎 hǔ 272; ol b. 174, 332; tişi b. 虎 hǔ 120; b. öskintä 虎邊 hǔ biān 278; b.+ ıg 虎 hǔ 113, 136; aç b.+ ıg 餓虎 è hǔ 326; b.+ ka 虎 hǔ 277; b.+nıñ 虎 hǔ 131, 虎 hǔ 178.⁷

2. Çince-Uygurca Dizin

虎 hǔ: bars

虎 hǔ : (aç) bars, barsıg, barska, barsnıñ, tişi bars.

虎邊 hǔ biān: bars öskintä.

虎羸瘦 hǔ léi shòu: toromış küçsirämiş alañurmış aç barsıg.

虎所 hǔ suǒ : bars öskintä.

餓虎 è hǔ: aç bars, aç barsıg.

此虎 cǐ hǔ: bo bars.⁸

3. Çağdaş Uygurca-Eski Uygurca Dizin

⁹bars (تەكلىپىلەيدى) ساراب

¹⁰bars ساؤلوي

Dizin bölümünden sonra 302 ve 445. sayfalar arasında sırasıyla Klaus Röhrborn'un arşivinden faksimileler, Berlin ve Mainz fragmanlarının fotoğrafları, Radlof-Malov yayımının fotokopisi, Taishō yayımının tıpkıbasımı ve Taishō yayımının bilgisayarda yazılmış biçimi bulunur. Burada düzeltilecek küçük bir konu, 302. sayfada A. v. Gabain'in el yazısına örnek olarak verilen faksimilenin aslında A. von Le Coq'un el yazısı olduğudur. Düzeltilmenin *Gabain arşivinde yer alan Le Coq'un el yazısından örnek bir sayfa* olarak yapılması gerekmektedir. Gulcalı'nın Eski Uygurca "Aç Bars" hikâyesini çalıştığı kitap bu bahsettiğimiz ekler bölümüyle sona erer.

Betül ÖZBAY

8 Gulcalı, 2013: 253.

9 Gulcalı, 2013: 277.

10 Gulcalı, 2013: 294.

7 Gulcalı, 2013: 187.